

ПУБЛИЧНИ ПОЛИТИКИ В ХАСКОВСКИЯ РЕГИОН

МОЖЕ ЛИ ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОБСТВЕНОСТ ДА БЪДЕ ИЗПОЛЗВАНА ЕФЕКТИВНО НА МЕСТНО НИВО? ПОГЛЕД КЪМ ИЗТОЧНА ТРАКИЯ, БЪЛГАРИЯ

Петър Петров

Резюме

Статията обосновава становището на автора, че общините в региона на Източна Тракия биха могли да използват ефективно ресурса, който им дава интелектуалната собственост, за да увеличат благосъстоянието на своите жители. Изследвани са географските, исторически и други особености на регион „Източна Тракия”, както и особеностите на децентрализираното управление, съобразно господстващата световна и европейска наука и на базата на Европейското общностно право. Особено внимание е обърнато на обектите на интелектуална собственост, които имат потенциала да бъдат развивани от общините. Наред с теоретичните постановки, е изложено мнението на автора за реални местни политики, свързани с експлоатирането на интелектуалната собственост на местно ниво.

Ключови думи: интелектуална собственост, търговска марка, авторско право, географско означение

CAN INTELLECTUAL PROPERTY BE EFFECTIVELY USED ON A LOCAL LEVEL? A LOOK AT EASTERN THRACE, BULGARIA

Petar Petrov

Abstract

The paper justifies the opinion of the author that the municipalities in Eastern Thrace could use efficiently the resources of intellectual property in order to increase the well-being of their residents. The author explores the geographical, historical and other features of the region of "Eastern Thrace" and the characteristics of decentralized management, according to the dominant world and European science and on the basis of European Community Law. Particular attention is paid to the intellectual property that has the potential to be developed by municipalities. Along with theoretical review, the text exposes the author's views of real local policies related to the exploitation of intellectual property locally.

Key words: intellectual property, trade mark, copyright, geographical indication

„Изобретяването на федерализма има значение за независимата власт, каквото значение има разцепването на атома за науката.“
Съдия А. Кенеди, становище по дело „U.S. Term Limits, Inc. v. Thornton, 514 U.S. 779, 838 (1995)“

1. Увод

Република България е единна държава с местно самоуправление. Нейната територия е административно разделена, а в това деление общината е основната административно-териториална единица, в която се осъществява местното самоуправление. Допълнително гражданите участват в управлението на общината както чрез избраните от тях органи на местно самоуправление, така и непосредствено чрез референдум и общо събрание на населението¹. Въпрос на автономно решение на административното ръководство на съответните общини е какви политики приоритетно ще поддържат, за да бъдат социално и обществено привлекателни за своите жители и атрактивни за чуждите. Изборът на такива решения е определен от различни фактори: вътрешно- и външно-политически, социални, битови, географско разположение, историческо наследство и приемственост, наличие на съответни природни и/или промишлени ресурси и т.н. Така общините, имайки принципната законова възможност самостоятелно да реализират собствени начинания, с цел увеличаване просперитета на своите гласоподаватели, често пъти изграждат концепции, инкорпориращи визията за бъдещото икономическо и социално развитие на съответната административна територия². Реализирането на тези проекти е свързано с редица трудности: тясната връзка на общините с централната власт, най-малко в посока на бюджетирането им; конкретната политическа конюнктура в страната и в самата община; качественият и количественият финансов и личностен ресурс на съответната община и пр. Все пак, за да се отговори на въпросите „кога?“, „защо?“ и „как?“, често пъти в разглежданата плоскост се забравя за основния: **„какво?“**. В частност някои възможности, които могат да бъдат реализирани и да доведат до съществени ползи за общините, се пропускат по причина, че или не са забелязани, или тяхната полезност е пренебрегната, или е недостатъчно добре оценена на местно ниво. Типичен пример за това е негенерирането на ползи от ефективно експлоатиране на интелектуалната собственост (тук и надолу ИС) на ниво „община“ в България, като принципно липсват разработени трайни или краткосрочни политики на такова равнище.

В настоящата статия авторът ще опита да обоснове тезата си, че общините могат самостоятелно да използват обективно заложен ресурси и фактически състояния, свързани със създаване и експлоатиране на обекти на ИС, като по този начин е възможно да увеличат пряко икономическия статус на съответния регион, а от тук - да реализират преки и непреки ползи за него. В тази връзка те са способни да осъществят нормативна регулация на обществените отношения, свързани с ИС и действащи на територията на административната единица, да създадат благоприятна среда за частния сектор,

¹ чл. 2, ал.1, изр. I-во и чл. 136, ал.1 от Конституция на Република България (КРБ).

² Така Община Харманли е приела официално концепция „Приоритети, цели, и проекти“, например приоритет I - „Създаване на предпоставки и условия за балансиран растеж на стопанството на общината в условията на пазарна икономика и предвид присъединяването на България към ЕС, чрез подпомагане и стимулиране развитието на традиционните структуроопределящи отрасли като селското и горското стопанство, хранително-вкусовата, тютюневата, шивашката и мебелната промишленост, електропромишлеността, строителната промишленост, туризма /селски, еко и културен/ и сектора на услугите“, достъпно на официален сайт на Община Харманли: <http://www.harmanli.bg/goals-and-projects>

използвайки редица различни инструменти, познати на теорията и успешно използвани в практиката на други държави.

Обект на изследване е източна България, в частност района на централна и източна Тракийска низина и източни Родопи, обхващащ административно област Пловдив, Стара Загора, Хасково и Кърджали. Накратко ще авторът ще обсъди въпросите, свързани с науката за местно управление и правото на ИС. В последствие ще бъдат обсъдени възможности за експлоатиране на някои конкретни обекти на ИС: обектите на авторско право (тук и надолу АП), правото върху търговска марка (тук и надолу - ТМ), правна защита върху географските означения (тук и надолу ГО) и други по-малко известни в обществото обекти. Погледът върху проблемите е през призмата на правото, като е направен опит да се използват постиженията на други клонове от науката - учението за публично управление и икономика.

2. Особености на Източна Тракия

Понятието „Тракия” има значение за географски регион в южна Европа, който по настоящем е ситуиран на територията на България, Турция и Гърция. В България е прието района да се асоциира с територията на Горнотракийската низина, така от него се изключват планинските райони - Родопи, Странджа и Сакар, както и южното ни Черноморие (районът на Бургас). Този географски ареал притежава специфични белези, които го правят уникален и му дават характерни и често пъти неповторими предимства, в сравнение с останалите части на България.

Географското разположение на района носи своята уникалност, тъй като това е най-краткият път от Западна Европа към Азия, който по настоящем може да се осъществи по суша (свързан с транспортните съоръжения на Босфора). Древната история на региона е неразривно свързана с ключовото значение на това обстоятелство. Така поне от римско време тук минава т.нар. „път на коприната”, използван за осъществяване на бърза и ефективна връзка между търговците в познатия древен свят. По-късно в региона, благодарение на тази транспортна връзка са се развили различни тържища, имащи огромно транснационално значение и известност. В частност такъв е бил т.нар. „Узунджовски панаир”, находящ се до сега съществуващото с. Узунджово, обл. Хасково, просъществувал като център на търговията в периода от първа половина на XVIII в. до 1876 год.³ Препратката към историята е необходима. И сега географското значение на Източна Тракия е видимо. От тук преминава съществената част от железопътния и автомобилен поток от Западна и Северна Европа към Турция, от там - и към Близкия изток. Наследник на Узунджовския панаир намираме в сега съществуващия „Неделен пазар” в гр.Димитровград, създаден и действащ на база традиция и географско разположение вече повече от 30 години.

В политически аспект районът има също важно значение. Същият съдържа една от външните сухопътни граници на Европейския съюз (тук и надолу ЕС) - тази с Турция, където се намира и най-експлоатирания на Балканският полуостров сухоземен ГКПП - „Капитан Андреево”. В комплекс с географските характеристики на региона, този факт дава възможности на съответния регион да ползва облагите от търговските отношения,

³ Показателно е каква информация се съдържа в тогавашната преса на Отоманската империя-вж. "Цариградски вестник" от 15 октомври 1849г. бр.69 за търговците и цените на стоките на Узунджовския панаир "...Един от най-главните панаири остана Узунджовский (между Едрене и Пловдив)... всяка година през месец септември. В него ся събираха от вецо време търговци от Мала Азия, Армения, Каръм, Россия, Унгария, Лехия и Немско и търговските боравяния по него беха много и големи", достъпно на http://www.etar-fair.org/uzun_fair_bg.htm.

които възникват в следствие на предоставяне на стоки и услуги двупосочно - от държавите членки на ЕС към Близкия изток и обратно.

Климатичните особености на Източна Тракия оказват съществено влияние върху развитие на бизнес средата тук. Преобладаващият по-топъл, близък до средиземноморския, климат дава възможност за развитие на селското стопанство в двете му основни направления - растениевъдство и животновъдство. Традиционно регионът на Горнотракийската низина се свързва със зеленчукопроизводството, цветопроизводство, отглеждане на някои технически култури - памук, тютюн (за региона на Кърджали и Хасково), както и на специфични и отглеждани само тук култури - фъстъци, сусам, мак и др. Животновъдството е също развито и с дълбоки исторически корени. Освен типичните за страната ни свинепроизводство и птицепроизводство, тук се отглеждат и местни породи биволи, говеда (късорого родопско) и др.

За статията е важно да се подчертае, че на изследваната територия попадат два обособени винарски региона - този на Източна тракийска низина и отчасти - региона Сакар. Значението на винарството в регионален аспект изисква особено внимание, тъй като стремително се разраства и придобива съществено икономическо измерение, а връзката му с ИС и по-специално с ГО е пряка.

Селското стопанство като традиционен поминък е изисквало необходимостта от академичното му изучаване. В региона са ситуирани две ползващи се с висока репутация висши учебни заведения⁴. Особено важен в ракурса „ИС” се явява и престижният Институт по растителни генетични ресурси „К. Малков” в гр. Садово, обл. Пловдив, в чиито цели и задачи влизат изпълнение на селекционни програми по основни за страната култури и създаване на конкурентни висококачествени сортове, които са също обект на ИС⁵.

Човешкият ресурс, като брой трудоспособни хора, специалност, квалификация и професионални умения е съществен фактор при формиране икономическия статус на региона. Една от характерните особености тук (особено за област Хасково и Кърджали) са множеството специалисти шивачи и тъкачи. Леката текстилна промишленост е силно развита, като преобладаващо тя е насочена в дребни фабрики за шиене на дрехи (между 5-10 работника), разположени по селата. В последните години обаче е налице стремеж за окрупняване на част от тях, така редица регионални производители на облекло придобиха национален статут и целенасочено работят в посока на утвърждаването им на пазара, включително използвайки търговската си идентификация чрез регистрирани ТМ в посока брандиране на бизнеса.⁶

Накратко: историята, география, климат, политически и социални особености на Източна Тракия придават нейната уникалност. Благодарение на тях, тук са се развивали и се развиват типични отрасли на търговията и селското стопанство, даващи възможност за увеличаване на икономическия статус на регионално ниво. Тези обективно съществуващи предпоставки имат и пряко значение към темата за децентрализация в управлението на регионално ниво, а от тук - за ефективно използване на ИС която, както ще видим е пряка функция на икономиката и в частност - на търговията.

⁴ Тракийски университет, гр.Стара Загора с два факултета „Аграрен” и „Ветеринарно-медицински”, достъпно на <http://www.uni-sz.bg/node/872>; и Аграрен университет, гр.Пловдив, с факултети „Агрономство”, „Лозаро- градинарство” и „Агроекология и растителна защита”, достъпно на <http://www.au-plovdiv.bg/departments.php>

⁵ Достъпно на <http://www.ipgrbg.com/>

⁶ Могат да се посочат като вече известни в страната ни производители на дрехи, брандиращи бизнеса си - например „Даймънд” за спортни облекла (гр. Хасково); „Юнона” и „Луци” за дрехи (гр. Димитровград) и др.

3. Централизация и децентрализация в управлението

Струва си да се разсъждава на темата за автономността на местните, локални административни структури, в съответните законови лимити, които им са предоставени. В същината си проблемът е на политическо ниво. Налице са оформени две крайни групи: едната поддържа тезата за необходима децентрализация и обратно - другата застъпва идеята, че силната централизирана власт има повече преимущества.⁷ Изработени са различни модели в подкрепа на първата и втората група мнения. Така например, идеята, че едновременното създаване на политики в множество паралелни юрисдикции дава възможност на гражданите да изберат коя от административните единици е по-ефективна и че така това довежда до по-ефективна правителствена политика.⁸ По този начин, системата от множество местни управленски органи е по-иновативна отколкото монолитната централна власт.⁹ Това е американският модел на федерализма, закрепен на конституционно ниво.¹⁰

Критиците на крайната децентрализация намират множество „пробиви“ в предложения модел за управление. На първо място, местните „изобретения“ - политически и управленски решения и свързаните с тях инструменти, не представляват „собственост“ на съответната местна структура. Така всяка отделна юрисдикция може да предпочете вместо да създава свои собствени правила, процес който е рискован, експериментален и най-често скъп, просто да използва опита на други юрисдикции „на готово“. Така, докато някои местни органи проявяват инициативи и влагат усилия в създаване на дадена политика, други просто „открадват“ готовият продукт. На второ място, макар и официалната власт в съответния регион да е ангажирана добросъвестно в осъществяване на дадена политика, то нейните субекти - официалните лица на тази власт, нямат интерес да осъществяват нови рисковани политики, които могат да доведат до неприемлив резултат, поради което в последствие те лично да бъдат наказани - било от закона, било от вота на избирателите¹¹.

Балансираната позиция е, че дори и иновационните политики да са приоритет на централната власт, то не всяка от тях е необходимо да произхожда от правителството. Държавните политики зависят от множество трудно определими и контролируеми фактори, които могат да варират в зависимост от политиката, нуждите на всички граждани на цялата държава, същността и характера на самата конкретна политика, електоралната сигурност и т.н. Същото често пъти ги прави контрапродуктивни, не навременни, ненужно скъпи и в крайна сметка - не ефективни. От друга страна, за местните административни единици са налице значителни затруднения да прокарат свои оригинални политики. За

⁷ Двете становища са на американски учени, които обсъждат темата съобразно и федералното управление на държавата САЩ. Изводите са приложими и към Българското самоуправление в разглежданата светлина, до колкото се имат предвид разликите във формата на държавно управление, б.а

⁸ Т.нар. „теория на пространствено – конкурентен модел“ създадена от Charles M. Tiebout, вж. Tiebout, Charles M., A Pure Theory of Local Expenditures, The Journal of Political Economy, Vol. 64, No. 5, (Oct., 1956), pp. 416-424, достъпно на http://www.unc.edu/~fbaum/teaching/PLSC541_Fall08/tiebout_1956.pdf

⁹ Позиция, поддържана от съдилищата в САЩ, вж. дела Arizona v. Evans, 514 U.S. 1, 8 (1995); Gregory, 501 U.S. at 458; Garcia v. San Antonio Metro. Transit Auth., 469 U.S. 528, 546 (1985)

¹⁰ Историко-икономически анализ в подкрепа на идеята за федерализъм, както и развитието му на практика в държави, различни от САЩ, както и редица предложени за усъвършенстването му намираме при Inman, Robert, P. & Rubinfeld, Daniel, L., Perspectives on public choice, ch.4 The political economy of federalism, A handbook, Cambridge University press, 1997, достъпно на <http://orientation.uchicagolawandecon.org/readings/Inman.pdf>

¹¹ Така Rose-Ackerman, Susan, Risk Taking and Reelection: Does Federalism Promote Innovation?, The Journal of Legal Studies, Vol. 9, No. 3, Jun., 1980, с.593-605, достъпно на <http://www.jstor.org/discover/10.2307/724006?uid=3737608&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21103655594017>

тях остава избора на „копирането“ на вече създадени или продуциране на нови, оригинални решения. Всъщност това не е същественият проблем. Териториалните единици са по предположение ограничени от финансова гледна точка и обвързани пряко с централния бюджет. По този начин местната политика е поставена под въпрос, като е възможно тя да не може да се реализира по причина на липса на финансиране. Въпреки това, по конкретни краткосрочни или дългосрочни програми, на местно ниво локалната администрация е по-гъвкава, а икономическият проблем може да бъде решен по различни допустимо от закона механизми - било чрез външно финансиране (например от ЕС или други донори), било в публично - частно партньорство, било от реализиране на собствена търговска дейност¹².

В последно време архитектурата на политическо вземане на решения в света, а в частност в Европа, е драматично променена посредством т.нар. процеси на „интеграция“ и „децентрализация“. Някои от политическите решения се вземат на централно, високо ниво, докато други – посредством решения на малки политически единици с идеята, че са „по- близо до хората“. Двата процеса всъщност представляват двете страни на една и съща монета – търсене на подходяща управленска структура за намиране на публични решения. Така в случаите на голяма и нееднородна популация е по-трудно да бъдат разрешени проблемите, свързани с неправомерното използване на блага от отделни членове и/ или групи от лица, координационните проблеми в тази връзка, възникващи за контролиращия субект (правителството) са нерешими на „високо“ ниво. В този смисъл, децентрализацията поставя управлението по-близо до хората, така тя е възможен начин, който улеснява политическия контрол върху възникването и развитието на съответните проблеми. Хетерогенността на широката популация поставя въпроса за ефективността на децентрализацията като надлежно средство, посредством което може да бъде засилена ефективността на правителството, защото местните официални власти имат по-добра информираност, за да постигнат съвпадение между услугите, предоставяни от публичния сектор и нуждите на местната популация¹³.

На териториално ниво икономическото развитие предполага подкрепа и развиване на местния икономически капацитет и формулирането на отговори на съответните икономически, технологични, социални и други предизвикателства. Това развитие е дългосрочен процес. Основата му лежи в използването на съответните човешки ресурси, инициативите и предприемаческата дейност на локално ниво. В най- общи линии, това развитие се гради на основата на три концепции: 1) Развитие, ориентирано съобразно факторите на производство, основани на използване и капитализиране резултатите и ползите от ниската цена на някои базови икономически ресурси; 2) Кейнсианският поглед, центриран върху съвместния ефект между обществени изисквания и публични инвестиции; 3) Развитие на местната производствена система, посредством ефективната организация на локалните ресурси, съобразно индустриалните и регионални възможности или като комбинация от двата фактора¹⁴.

Както се посочи, един от начините за справяне с финансовия проблем е сътрудничеството с частния бизнес. В тази връзка са познати различни инициативи, изхождащи от местното управление, насочено към частния сектор, с цел получаване на позитивен отговор в посока развитие на местната икономика. Най-общо такива са данъчни

¹² Leahy, Joseph Kieran & Galle, Brian D., *Laboratories of Democracy? Policy Innovation in Decentralized Governments*, *Emory Law Journal*, Vol. 58, p. 1333, 2009, c.1397- 1398.

¹³ Tommasi, Mariano & Weinschelbaum, Federico, *Centralization vs. Decentralization: A Principal-Agent Analysis*, *Journal of Public Economic Theory*, Vol. 9, Issue 2, pp. 369-389, April 2007, c.370, 372, достъпно на <http://www.yale.edu/leitner/resources/docs/2003-02.pdf>

¹⁴ Matei, Ani I., *Empirical Approaches About the Input-Output Model for the Local Economic Development: Case Study in Braila Municipality*, *International Journal of Public Administration in Central and Eastern Europe*, No. 1, 2007, c.1-2

инициативи (освобождаване, суспендиране или намаляване на данъци, данъчни кредити); приходни инициативи (преференциални кредити, директни инвестиции, апортиране на реална собственост - движима или недвижима); предоставяне на услуги (техническо осигуряване, предоставяне на работна ръка, маркетинг и др.)¹⁵.

Нуждата от диверсификация във властите, в посока – създаване на силна и относително независима местна власт е приета за необходима на европейско ниво, без оглед на формата на управление на конкретната държава – членка (конфедерация, федерация, република, монархия и др.). Така на 18.10.1985 год. е приета Европейска Харта за местното самоуправление (тук и надолу – Харта)¹⁶. В нейните принципи влиза дефиниция за местно самоуправление: правото и реалната възможност за местните общности да регулират и да управляват в рамките на закона, на тяхна отговорност и в интерес на тяхното население, съществена част от обществените дела (чл. 3, ал.1). Правото се упражнява от органи, чиито членове са избрани чрез свободни, тайни, равни, преки и общи избори и които могат да имат изпълнителни органи, които отговарят пред тях; може да се упражнява и пряко от гражданите, чрез използване на различни форми (чл.3, ал.2). В Хартата ясно е прокаран принципът на децентрализация, по модела „по-близо до хората” - правомощия на местните органи да поемат инициатива, в съответствие със закона; преимуществено изпълнение на обществени задължения от властите, които са най-близо до гражданите; пълно и неограничено пълномощие на местните органи, в рамките на закона; автономия при делегирана централна власт към местните органи; при вземане на централни решения се дава възможност на органите на местната да дадат своето становище¹⁷. Европейският нормативен международен акт обръща внимание и на важния икономически въпрос, свързан с финансирането на местните органи. Така те имат право на достатъчно собствени средства от държавния бюджет; поне част от тях следва да бъдат получени от местни данъци и такси, който размер имат право да бъде определен от тези органи, в рамките на закона; право на избор на финансови механизми за конкретния административен район; централизирани финансови процедури, защитаващи слабите финансово общини; право на мнение на местните органи при отмерване на финансите от централизирания бюджет; субсидирането като принцип не следва да се отнася за конкретни проекти, а да е общо¹⁸. Следва да се отбележи, че в голямата си част принципите на Хартата са инкорпорирани в Конституцията на Република България и са част от местното ни законодателство¹⁹.

Възползвайки се от европейската законодателна рамка, масово в държавите членки на ЕС настъпиха промени в местното законодателство, даващи възможности за силно децентрализирано управление. Използвайки и теоретичните постановки, колкото и спорни да са те, в момента са налице множество действащи модели, използващи сходна философия, универсални и уникални инструменти, именно за да се постигне висока ефективност на местната регулация в обществените отношения²⁰.

¹⁵ Rosenbloom, Jonathan D., Government Entrepreneurs: Incentivizing Sustainable Businesses as Part of Local Economic Development Strategies, Drake University Law School Research Paper No. 11-22, 2011 год., с. 22, достъпно на http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1734869

¹⁶ Ратифицирана със закон, приет от 37-о Народно събрание на 17.03.1995 г. - ДВ, бр. 28 от 28.03.1995 г. Издадена от Министерството на регионалното развитие и благоустройството, обн., ДВ, бр. 46 от 6.06.2000 г., в сила от 1.09.1995 г.

¹⁷ Вж. чл. 4 от Хартата

¹⁸ Чл.9, т.1- 7 от Хартата.

¹⁹ Вж. глава VII, чл.135- 146 от КРБ; проектираните принципи са технологично и правно оформени в различни закони- Закон за местната администрация и местното самоуправление, Данъчно осигурителен процесуален кодекс, Закон за местните данъци и такси и мн. други.

²⁰ Така в Италия модернизиранието на местните властнически органи е организирано от средата на 90-те години на XX-ти век в две главни посоки- насочване на менаджиранието им към резултатен подход, чрез изграждане на местен управленски потенциал на високо ниво от една страна, и въвеждане на отчетни

Краткият теоретичен обзор върху проблема от управленска и икономическа гледна точка ни дава повод да стигнем до заключението, че в съвременните социално-икономически условия е оправдано да се предоставят силни права на местните органи за самоуправление по създаване на регионални политики, с цел увеличаване на благосъстоянието на съответната територия и находящите се в нея жители. Тези права и възможности са законово гарантирани на европейско, конституционно и законодателно ниво в България. Налице са работещи модели в държавите – членки на ЕС, които ефективно използват концепцията за децентрализация на властите.

4. Интелектуална собственост - кратък обзор

Дефинирането на понятието ИС е начинание, предварително обречено на неуспех. Макар и правната наука да изучава повече от 300 години този дял на правото, все още няма консенсус дори и в намиране на универсално определение какво всъщност представлява ИС. Терминът се използва, за да обхване кръг от различни права, използвани в различни правни инструменти: обичайното право, специални и общи закони, съдебна практика и др. Общото между тях е, че същите защитават някои продукти на човешкия ум през определен срок, срещу неоторизирано използване от други лица, извършвано по различни начини. Генералното значение на тази защита е да се даде възможност и сигурност на лицето, което има желание да твори, финансира или експлоатира даден интелектуален продукт, като по този начин то получава правно гарантирана възможност да транспортира интелектуалните си намерения в действия, водещи до крайната цел - създаване обект на ИС. Ако такава защита липсваше, то творците или не биха действали, или пък действията им биха били нискоефективни²¹.

Така може да се приеме, че ИС като термин описва идеи, изобретения, технологии, творби на изкуствата и др., които са невестествени, когато възникват в ума на твореца, но при закрепването им във веществена форма²² придобиват определена стойност като продукт. В този смисъл, ИС представлява търговската проекция на умствената дейност, сътворена за да разреши технически, научни или художествени предизвикателства. Съобразно и господстващата в Европа натурална правна доктрина, правата върху ИС произхождат от правото на твореца да използва плодовете на труда си, който в основата си съдържа елемента на интелектуално (творческо) усилие. Изобщо терминът „интелектуална собственост“ може да бъде приет като една условна конструкция. Така например съдържанието на термина „право на ТМ“ вместо да бъде разбирано като право

иновации от друга страна. Реформата е увеличила възможностите на управленските екипи, съобразно условията на местните ресурси и съответните достижения именно чрез въвеждане на схема инициативи, организирани на база търсен резултат, вж. Bracci, Enrico, University of Ferrara, 2008, достъпно на http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1184621. В Румъния пак в тази посока се набляга на връзката от една страна между централната и местната власт, като гаранция за успех и ефективност на местното управление. Допълнително там се насърчава и партньорството между публичния и частен сектор, като по този начин се дава възможност на публичната власт да се фокусира върху своите прерогативи, с цел предоставяне на ефективни услуги, ориентирани към получаване на съответни публични ползи на приемлива цена от частния сектор. По този начин местната власт се превръща в един вид „съдружник“ при съответните инициативи, ведно с всички права и задължения, вж. Matei, Ani I. & Matei, Lucica, Partnership and local governance in Romania, EGPA Conference, 2008, Rotterdam, International Journal of Public Administration in Central and Eastern Europe, No. 1, pp. 52-76, 2009, достъпно на <http://ssrn.com/abstract=1372049>

²¹ Вж. при Harms, LTC, The enforcement of intellectual property rights, WIPO, 2-nd ed., 2008

²² Терминът „веществена форма“ не е акуратен. АП възниква и върху рецитиране на стихотворение- самата рецитация е защитена, възниква и когато песента е записана в дигитален файл, който определено също не е веществен в конвенционален смисъл. Използването му има значение, че произведението може да бъде възприето от сетивата на хората - зрение, обоняние, вкус, слух, допир. (б.а.)

върху невеществената ТМ, намира своето изражение във функциите си - да защити изключителното право на търговец, притежател на права върху ТМ и от друга страна - да даде възможност на потребителя да идентифицира определен маркиран продукт с конкретния източник - правопричителя на ТМ, поставена върху него, очаквайки по този начин дадено качество на желанния продукт²³.

Не всички обекти на интелектуалната собственост обаче имат толкова пряко изразена връзка с елемента „интелектуалност”. Например ТМ се защитава дори и когато търговеца не е вложил никакво интелектуално усилие за създаването на самата марка като знак. Връзката на правото на ТМ с „интелектуалния” момент не е необходима, придаването му на значение като „интелектуално право” би следвало да се разглежда в един по-широк смисъл, а не тясно свързано с творческия момент, както е например АП. Видима е обаче връзката му със самото използване на ТМ в търговската употреба, чрез изграждане например на бранд имидж, реклама, мениджмънт, маркетинг и пр., които действия без съмнение включват в себе си интелектуално (творческо) усилие²⁴. Чисто фиктивно е определението „интелектуалност” пък при ГО, особено що се отнася до географските указания. Можем да обобщим, че продуктът - произведение на ИС няма значение като веществен субстракт, а като начина, по който идеята е изразена, и специфичния ѝ вид, възприет от обществото като наименование, функции и предназначение.

Доктрината поставя в дефиницията „интелектуална собственост” съществителното „собственост”, с цел да опише стойността на крайния продукт на интелектуалния труд и да го свърже с титуляра на права върху нея. Това е така, защото правният термин по общо правило прикрепва даден обект, оценен винаги в пари с лицето, което има права върху него. В областта на ИС понятието „собственост” има аналогично значение - идентифицира носителя на права върху интелектуалния обект и му дава право да твърди законоустановени правомощия, „собственост” върху него. Това има твърде важно значение, защото опита показва, че потенциалната икономическа полза от създаденият интелектуален обект е мощен фактор, подтикващ към създаване на нови творби.

Проблемът „собственост” поставя твърде много въпроси и е основна база за неправилното разбиране на интелектуалната собственост в света и в частност - у нас. На първо място той е чисто семантичен - когато съдът например разсъждава на база „собственост”, той е склонен да подвежда всички обекти на собствеността под един знаменател, без да отчита важните физически, институционални и законово установени разлики. По отношение на ИС това има особено важно значение, предвид нейния невеществен и специфичен характер. Втори проблем възниква с обстоятелството, че виждането на конвенционалното право към собствеността е насочено в посока уреждане отношенията между отделното лице и собствеността, т.е. има ориентация „личност - вещь”, докато правото на интелектуалната собственост регулира в своята същност предимно отношенията между личности, така че то се развива на плоскостта „личност - личност”²⁵. Обобщено можем да заявим, че **интелектуалната собственост възниква, когато в следствие на приложен интелектуален, творчески труд, се стига до резултат, който обективно може да бъде възприет от обществото при неговата реализация, като законът гарантира определени права на лицето, което се идентифицира като техен**

²³ Вж. при Fhima, Panah Simon, How Does 'Essential Function' Doctrine Drive European Trade Mark Law?, International Review of Intellectual Property and Competition Law, Vol. 36, No. 4, p. 401, 2005, също и Michaels, Amanda, A practical guide to trademark law, 2002, London, т.1.3- 1.5

²⁴ Сходно при McKenna, Mark P., THE NORMATIVE FOUNDATIONS OF TRADEMARK LAW, Notre dame law review, vol. 82, стр. 1884- 1887

²⁵ Gordon, Wendy J., INTELLECTUAL PROPERTY, глава 28, публикувано като THE OXFORD HANDBOOK OF LEGAL STUDIES, Peter Cane and Mark Tushnet, eds., Oxford University Press, pp. 617-646, October 2003 год., с.618-619

титуляр(създател, ползвател и/или приобретател), по този начин му дава възможност да се обогати от труда си.

ИС обхваща множество различни сфери на науката, техниката и изкуствата. В частност в нея се включват права върху: творби на литературата, изкуствата и науката; представления, излъчвания, звукозаписи и участия на артисти в тях; изобретения и иновации във всички области, научни открития; индустриални дизайни; търговски марки, марки за услуги, търговски имена и назначения; защита срещу нелоялна конкуренция; географски означения; нови породи животни и сортове растения и изобщо - всички останали права, възникнали в резултат на интелектуалната дейност в сферата на индустрията, науката, литературата или изкуствата²⁶. Вижда се, че най – общо казано, терминът ИС е обобщаващ, това е един „отворен” списък, в който и без да е налице изрично изброяване, следва да бъдат причислени всички бъдещи нововъведения, открития и др. подобни, които ще възникнат в различни сфери на човешката дейност²⁷. Тази широка определяемост в обхвата на ИС е лесно обяснима. По този начин правото на ИС инкорпорира в себе си множество легални системи, създадени да защитават коренно различни по характер и съдържание обекти - АП, патенти, ТМ, ГО, търговска и друга конфиденциална информация и пр. - всички те с твърде малко прилики по между си. Всяка една от законовите системи е създадена по отделно, макар и често пъти във връзка една с друга, защитават различни видове дейности, използват понякога различни понятия и инструменти, за да достигат целите си, концентрирани са върху съвсем различни проблеми в различни сфери на обществените отношения. От тук има и мнения, според които терминът „интелектуална собственост” е една фикция, имаща за цел да стандартизира различни по съдържание и същност законови системи²⁸. Многообразието от обекти на ИС изисква отделното им регулиране в българското законодателство, което е и налице към настоящия момент²⁹.

Време е да се обърне внимание на възможностите, които има местното управление в региона на Източна Тракия в сферата на ИС, на база гореизложеното.

5. Възможни политики в областта на ИС за Източна Тракия

5.1 Общи проблеми

Дали област Източна Тракия има потенциала да печели от ИС? Има ли право и възможности това да бъде сторено на регионално ниво, през призмата на принципа на децентрализацията? Има ли характерни местни ресурси в тази връзка, годни да бъдат експлоатирани? И изобщо – струва ли си да бъдат изготвяни регионални политики за

²⁶ Един от основните актове, имащ отношение към ИС, е Споразумението за свързаните с търговията аспекти на интелектуалната собственост (Agreement on Trade Related aspects of Intellectual Property rights) - Споразумение за ТРИПС, дава класификация на минималния стандарт на обектите на ИС: авторско и сродни на авторските права; търговски марки; географски означения; промишлен дизайн; патенти; топология на интегрални схеми; закрила на неразгласена информация и контрол на антиконкурентна дейност при договорни лицензи.

²⁷ Използване на диспозитивни правила при дефиниране на обекти на ИС се поддържа и у нас- вж. Саракинов Г. , Авторско право и сродните му права в Република България, Сиби , 2007 год.

²⁸ Така при Harms, LTC, The enforcement of intellectual property rights, WIPO, 2-nd ed., 2008.

²⁹ Закон за авторското право и сродните му права/ ЗАПСП- Обн., ДВ, бр. 56 от 29.06.1993 г.; ЗАКОН за закрила на новите сортове растения и породи животни / ЗЗНСРПЖ/ обн., ДВ, бр. 84 от 4.10.1996 г., в сила от 4.01.1997 г./, Закон за марките и географските означения /ЗМГО/ обн., ДВ, бр. 81 от 14.09.1999 г., в сила от 15.12.1999 г. , Закон за топологията на интегралните схеми/ ЗТИС/ обн. ДВ. бр.81 от 14 септември 1999г., в сила от 15.12.1999 г./ , Закон за промишления дизайн /ЗПД/Обн., ДВ, бр. 81 от 14.09.1999 г., в сила от 15.12.1999 г.; Закон за Защита на Конкуренцията и мн. Други.

използване на ИС? Въпросите имат реална практическа измеримост и отговорите им следват от теоретичните постановки, обсъдени по-горе, наложени на конкретните местни фактори, които Общините могат да използват.

ИС е една трудно дефинируема част от икономиката на Държавата, предвид не само комплицирания ѝ характер, но и с оглед усложнената ѝ правна регламентация. Принципно тя остава „встрани” от конвенционалното виждане за възможни печалби от собственост - например експлоатиране на недвижими имоти, постъпления от пряка търговска дейност и пр. Така първо на национално ниво няма изградена концепция как самата Държава да печели от ИС, а още по-малко такава е налице в Общините. Като цяло, липсва научно обоснован подход, измерване на съществуващи параметри, „прочетена” статистика, дали има реални финансови ползи от експлоатацията на ИС. Липсата на научен подход в тази сфера, липсата на специализирани изследвания, както и липсата на реални практики, реално лишава регионалната власт изобщо от хипотезата да включи в дневния си ред програмиране на политики, свързани с развитие на територията в разглежданата сфера.

На следващо място, човешкият ресурс подчинен на регионалната власт, е неподготвен да взема решения по повод ИС. Така Общините пряко губят, грубо казано, от незнанието на своя персонал. Често пъти самата Община не съзнава, че тя се явява правоимащ върху обекти на ИС, не получава възнаграждение за това, не е обезщетена при нарушения спрямо нейните права и реално ползите са за трето лице.

Трето, не и последно, в следствие на горните два фактора не се обръща внимание на природните, икономически, производствени и други ресурси, ситуирани на териториите на общините, които се експлоатират от частният сектор. Така липсват на местно ниво съвместни инициативи с бизнеса, с взаимни ползи едни за друг в тази връзка. В изследвания регион има предприятия и фирми не само с национално, но и с международно значение. Достатъчно е да споменем известните винарски изби, които могат да се ползват от преимуществото на регистрирани ГО; феномена „Неделен пазар” в гр. Димитровград, ситуирането на фирма „Пайнер” в същия град, споменатите вече шивашки предприятия, съсредоточения научен потенциал, свързан със създаване на нови сортове растения и пр.

Като цяло на очи се набива очевидната липса на правна регулация на регионално ниво, свързана с експлоатиране на ИС. Действително почти всяка Община има свои наредби за рекламни дейности, но те са насочени преди всичко към фискализиране на приходи от нея и администриране единствено и само на рекламата (която има важно значение преимуществено към ТМ), но не е концентрирана върху уреждане на местен статут на ИС.

Видими са някои обекти на ИС, които имат потенциала да бъдат разглеждани от общините като възможни арени на бъдещо планиране и използване.

5.2 Общините и АП

В областта на АП регионалната власт (от тук нататък за яснота ще бъде наричана със събирателното име Община, което отговаря на местната фактическа и правна реалност, б.а.) притежава две различни качества. Първото е като правоимащ на АП върху произведенията, второто - като косвен бенефициент от ползите на правоимащи лица, жители на съответната община.

5.2.1. Община в качество на правоимащ

Общината е юридическо лице и има право на собственост (чл.14 от ЗМСМА). Най-общо казано, тя може да се легитимира като титуляр на права с всичките известни в тази връзка правомощия - да ги владее, да ги ползва и да се разпорежда с тях. Несъмнено,

правата върху ИС следва да бъдат сметени като инкорпорирани в термина „собственост“ по смисъла на посочената норма. Така в патримониума на общината ще влезнат и нейни права върху ИС *ex lege*.

Знаем, че обект на АП е всяко произведение на литературата, изкуството и науката, което е резултат на творческа дейност и е изразено по какъвто и да е начин и в каквато и да е обективна форма³⁰. Авторът на обекти на АП е физическото лице, в резултат на чиято творческа дейност е създадено произведение (чл.5, ал.1 от ЗАПСП), а произведенията могат да бъдат сценични - драматични, музикално-драматични, пантомимични, хореографски и други (чл.3, ал.1, т.3 от ЗАПСП). Така авторът като правоимащ на оригинално основание има пълния набор от имуществени и неимуществени права по смисъла на ЗАПСП³¹.

Законът допуска изключения в тази връзка. Общината при изпълнение на своите функции има право да бъде работодател по смисъла на Кодекса на труда (КТ) и съответно да назначава по трудов договор служители. В своите правомощия Общината сключва и договори за поръчка с професионалисти в дадено направление. Това се случва най-често в областта на културата, например такива могат да бъдат ръководители на различни художествени танцови, музикални и други състави, или пък лица, които под една или друга форма изготвят (сътворяват) художествени произведения - театрални постановки, танцови представления и пр. Работодателят или органът по назначаването има изключително право без разрешение на автора и без заплащане на възнаграждение, доколкото в трудовия договор или в акта за назначаване не е уговорено друго, да използва така създаденото произведение за свои цели. Работодателят или органът по назначаването може да упражнява това право по начин и до степен, съответстващи на обичайната му дейност (чл.41, ал.2 от ЗАПСП). Същите права има и Общината като поръчващ създаване и изпълнение на авторско изпълнение (чл. 42 от ЗАПСП). Практическото изражение е във възможността на Общината да договорира с наетия служител АП на договорна плоскост, извън трудовото/служебно правоотношение. По-сериозна е обаче възможността Общината да се легитимира при всяко изпълнение като носител на АП, като по този начин ще се рекламира извън рамките на съответната `и административна територия. Не бива да се подценяват тези на пръв поглед „несериозни“ привилегии, които законът позволява. Известността на Общината е фактор, който придобива все по-актуално значение в съвременния Интернет свят. Тук трябва да се посочи, че често пъти ще е възможно Общината да се яви и като титуляр на сродни на авторските права³². Така вече съвсем практически може да се сдобие и с ползите от разпространението на произведенията в имуществено изражение.

В чисто финансов аспект като че ли по – сериозно звучи способността на Общината реално да придобие права върху ИС, регулирани в ЗАПСП. Всяка структура, включително и Общината, събира и съхранява множество данни в различни сфери на обществения живот. Част от тях по силата на ред закони са публични и гражданите биха имали достъп до тях, при спазване на определени условия (например данните за гражданско състояние). В другата си част обаче, структурирането на данните е в един комплексен, организиран вид, като не е задължително да бъдат публично предоставяни. Всъщност става въпрос за „база данни“ – обект на ИС по смисъла на глава XIа от ЗАПСП. Така на общо основание

³⁰ чл. 3, ал.1 от ЗАПСП

³¹ Те са закрепени в чл. 15 и 18 от ЗАПСП. Границата между тях е по – скоро условна, тъй като често пъти „неимуществените“ права имат своето имуществено измерение и обратно, подробно при Саракинов Г. , Авторско право и сродните му права в Република България, Сиби , 2007 год., с.101- 122

³² Ако общината организира осъществяването на първия запис / филмиране и осигурява финансирането на художествено произведение, тя се конституира като продуцент по смисъла на чл. 85 или чл.90а от ЗАПСП и става носител на имуществени сродни на авторските права.

производителят на базата данни би могъл да притежава всички АП, съобразно и чл.15 и 18 от ЗАПСП. Отделно от това притежава и особени, специфични права според чл.93в от ЗАПСП³³. Тези права са различни от авторските, следват самият обект на АП от една страна и от друга – конкретния му титуляр, и са познати още като *Sui generis* права. Те възникват независимо от АП и са предоставени на производителя на базата данни като закрила на конкретния продукт, без да има връзка с АП в общ план (чл. 93д от ЗАПСП). Казано по друг начин, базата данни може да бъде имуществено остойностена и всяко нарушение срещу нея може да се преследва от Общината, като неин правоимащ.

Няма как да се подмине тенденцията Общините да навлязат в Интернет. Те често пъти се явяват в качеството си на Интернет посредници³⁴, предоставяйки Интернет връзка на своите потребители - платено или безплатно. Предимство е, че Общината често пъти не намира сериозни затруднения да доставя услугата Интернет, с цел да достигне своите потребности. В частност те са свързани с промотиране визията на Общината за регионалното развитие, а като собственик на такава мрежа общината има възможност да осъществява предавания по нея, да я структурира по начин, който тя избере. Несъмнено, Общината ще има ползи от разпространение на скоростен Интернет, например за осъществяване на онлайн услуги, което съкращава административните разходи³⁵. Тук трябва да се обърне внимание поне на два риска. Първият е донякъде технически. Ако изградената интернет мрежа е некачествена, тя би била неконкурентна. Пак в тази връзка, Общината следва да вземе оперативно решение за цената за използване на съответната мрежа, включително дали и да има такава. Тя трябва да се съобрази и с обстоятелството, че Общината не може да се превърне в нелоялен конкурент на частния сектор, предоставящ Интернет услуги³⁶. Вторият проблем може да възникне в сферата на деликтната отговорност. Не е хипотетична ситуацията, при която в условията на неподсигурен достъп до Интернет разпространение чрез Wi-Fi, потребител на мрежата осъществява нарушение на АП. Мислимо е Общината да бъде отговорна за това нарушение на основание безвиновната вторична отговорност за нарушения (проекция на принципите, залегнали в чл.47-50 от Закон за задълженията и договорите), така да бъде съдена успешно от носителя на права и да се наложи да заплаща обезщетение за чуждото нарушение³⁷.

5.2.2. Общината като регионална власт по отношение на АП

Както се посочи, в региона се намира поне един сериозен „производител“ на обекти на АП - „Пайнер“. Музикалният лейбъл е надхвърлил своето регионално равнище, известен е в цялата страна, а и извън нея като притежател на права върху масово

³³ Производителят на база данни има право да забрани: 1. извличането чрез постоянно или временно пренасяне на съдържанието на базата данни или на негова съществена в количествено или качествено отношение част върху друг носител по какъвто и да е начин и под каквато и да е форма; 2. повторното използване на съдържанието на базата данни или на негова съществена в количествено или качествено отношение част чрез разгласяване под каквато и да е форма, включително разпространение на копия, отдаване под наем или предоставяне по цифров път.

³⁴ По- подробно за интернет- посредниците вж. при Петров, П., За отговорността на интернет посредниците при нарушения на авторски права и права на търговска марка, Собственост и право, кн.4/2012, с.74- 85

³⁵ Вж. при Null, Eric, Municipal Broadband: History's Guide, I/S: A Journal of Law and Policy, Vol. 9, p. 21, 2013, с.22-23

³⁶ Подробно вж. при Huang, Kuang Chiu & Weiss, Martin B. H., To Be or Not to Be: A Comparative Study of City-Wide Municipal WiFi in the US, досъпно на http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2113383.

³⁷ Повече за доктрините на вторична отговорност вж. при Петров, П., За отговорността на интернет посредниците при нарушения на авторски права и права на търговска марка, Собственост и право, кн.4/2012, с.74- 85, също и Дацов, Пл., Петров, П., Престъпления против интелектуалната собственост, С, 2012 год., с.325 и бележка 152 под черта.

харесваната „поп- фолк“ музика, превърнала се във феномен, който е потребяем от обществото вече близо 20 години. Колкото и спорни да са качествата на този продукт, той е известен, високо ценен от клиента - потребител. Фирмата е изградила своеобразен бизнес модел, изнесен извън територията на региона. Трудно обаче може да се говори за партньорство на община Димитровград с такъв силен играч в частния бизнес. Дали възможностите тук са пропуснати - това е въпрос в сферата на дипломатията. Действително малко са съвместни инициативи в полето на АП, от които общината да извлече финансов дивидент. Въпреки това не трябва да се подценява рекламният ефект на такива предприятия. В региона има специализирани музикални образователни институции, които произвеждат качествени професионалисти, с бъдеща реализация. Допълнително има множество „студия“, в които се записва музика от не дотам известни, но възможно перспективни музиканти (най- вече в стил рап, хип- хоп, рок и пр.). Не е лишено от съдържание общините да търсят публичност на свои мероприятия, известност извън границите чрез преференции, които могат да бъдат предоставени на музикантите (а и на останалите артисти). Това на практика се осъществява и към момента по един или друг начин, често пъти чрез предоставяне на помещения, звукозаписна техника, сцени за изява и пр.

5.3 Общините и ТМ

За разлика от обектите на АП, малко вероятно е в практически аспект, общината да бъде възможен правоимащ по отношение на ТМ. Това е така, защото както се отбеляза, ТМ е един специфичен обект на ИС, който е свързан пряко с търговията. Общините в Източна Тракия не са сериозен играч на това поле, а и в световен мащаб такава практика не се наблюдава. Ролята им обаче е твърде сериозна на друга плоскост - превенция, с цел защита на местните носители на права, както и на търговците, които продават в местния пазар маркови стоки. Става въпрос за защита от предлагане на фалшифицирани стоки³⁸ в регионалните магазини и тържища, които търговски обекти имат не само местно, но и национално значение³⁹. Разпространението на фалшифицирани стоки засяга сериозно различни сектори на обществения живот, имащи отношение към общините. Струва се да се посочат част от тях:

А) Бизнес среда. Разходите на бизнеса са свързани със загуби от продажби; загуби, свързани с различни изследвания на пазари, където се извършват продажби на фалшифицирани стоки; възможна отговорност на производителите от претърпени вреди спрямо клиентите, в резултат на употреба на фалшифицирани стоки; загуби за търговската репутация и бранд – имидж. Промяна на търговската среда, посредством навлизане на голямо количество фалшифицирани стоки на по-ниски цени, заемащи мястото на оригиналните продукти, е също негатив в тази посока;

³⁸ Според обяснителна бележка 14(а) към чл.51 на ТРИПС "стоки с фалшифицирани търговски марки" следва да означава всякакви стоки, включително опаковки, носещи без разрешение търговска марка, идентична с валидно регистрирана търговска марка във връзка с тези стоки, или когато не може да бъде разграничена относно основните им характеристики от подобна търговска марка, и която вследствие на това нарушава правата на притежателя на въпросната търговска марка според законите на страната вносител;

³⁹ „Неделен пазар“ в гр. Димитровград (само частта за стоки на леката промишленост) е разположен върху приблизително 75 дка, предоставя 2 120 търговски места и 32 обекта за обществено хранене, собственост на търговците. Ясно е, че това предприятие дава работа поне на 2 500 души, което го прави едно от най-големите не само в региона, но и в страната. Счита се, че това е най-големият открит пазар на Балканският полуостров, достъпно на <http://napazar.dimitrovgrad.bg/area.php>. Подобно е и положението с МОЛ-ове в гр.Стара Загора и Пловдив.

Б) Негативен ефект върху данъчната система. Отнася се не само за държавите, където фалшифицираните стоки се разпространяват, но и където се произвеждат;

В) Инвестициите. Един от най-негативните ефекти на разглеждания проблем е намаляването на инвестициите в държавата, където се разпространяват/произвеждат фалшифицирани стоки. Там прогресивно намалят външните инвеститори, предвид и обосноваването им притеснения за загубите, които ще претърпят;

Г) Влияние върху конкуренцията. Изключително негативен ефект върху добросъвестната търговска конкуренция. Увеличаващият се тренд на развитие и експанзията върху търговския пазар при ниски цени води до принципно изместване на ниво конкуренция в търговския пазар. Множеството лоялни и легитимни производители не могат да бъдат конкурентно способни на агресията на нискокачествени и фалшифицирани стоки, предвид пропуснати ползи, негативен ефект върху техния търговски имидж, и от допълнителни разходи свързани със защита на бизнеса, разследвания, експертни мнения, съдебни дела и други подобни. Това особено важи за малките предприятия, които се стремят да изграждат и защитават бранд имидж, включително и чрез регистриране на ТМ по предвидения в закона ред;

Д) Влияние върху трудовите правоотношения. Дори и в държавите, където е налице производство на фалшифицирани стоки, за които са необходими и съответните работници, ефектът върху трудовата среда като цяло също е негативен. Това следва от факта, че нелегалният бизнес е в рамките на „сенчестата“ икономика, предвид и нежеланието на инвеститорите да откриват нови работни места, което влияе отрицателно на местния трудов пазар. От една страна заплащането е ниско, в сравнение с получаваното от работници в легалния сектор, от друга страна данъци в Държавата не постъпват, което намалява в генерален план ефективната трудова заетост. В регионален аспект този фактор има значение, тъй като множество от малките цехове са част от системата предприятия, които изготвят фалшифицирани стоки;

Е) Потребителите. Потребителите на фалшифицирани стоки са засегнати в три направления: предлагане на фалшифицираните стоки на цени, по-високи от тези, които потребителите биха били готови да платят за „копие“ на оригиналния продукт; заблуждение спрямо потребителите за очакваното качество на закупения продукт; последващи разходи от ремонти на нискокачествения продукт, възможност от риск за здравето и сигурността;

Ж) В сферата на сигурността. Доказана е връзката между организираната престъпност и разпространението на фалшифицирани стоки, най-малкото обичайните канали за контрабанда на тези стоки съвпадат с каналите за контрабанда на оръжие и наркотици. Последното генерира огромни печалби, които в следствие се използват за терористична или друга престъпна дейност⁴⁰.

Принципно ролята за разкриване на нарушения и престъпления против ТМ е прерогатив на централната власт, посредством нарочни органи - репресивен апарат (полиция, ДАНС, прокуратура) и административно-наказателни органи (Патентно ведомство). Общината обаче също е в правото си да осъществява своеобразна санкционна политика. Така при установяване на такава противоправна дейност, разумно би било да бъде ограничен достъпа на нарушителя в различни степени - било до конкретен търговски обект, било до целия регион, временно или постоянно. Така общината не ограничава добрите търговски практики, не създава монополно, нелоялно търговско отношение, тъй като санкционира една неправомерна дейност (а никой нарушител не може да черпи права от нарушение на закона). По този начин превенцията би имала голям ефект -

⁴⁰ Подробно при Blakeney, Michael, International Proposals for the Criminal Enforcement of Intellectual Property Rights: International Concern with Counterfeiting and Piracy, Intellectual Property Quarterly, No. 1, 2009

обстоятелство, което няма как да не бъде отбелязано и на централно ниво. Апропо, съгласувана политика между община и Държава в този случай може само да доведе до ползи и за двете страни. Не е изключено съответната община да се сдобие с права по различни проекти и програми, поради именно тази своя превантивна дейност.

5.4 Общините и ГО

Географските изначения са един пренебрегван в страната ни обект на ИС. Това е така, защото не се осъзнават преимуществата, които той носи за икономиката, особено съществени в регионален аспект, тъй като тук пряко се експлоатират природните дадености на дадена територия. Нуждата от ГО е обоснована от две главни причини: (1) защита на потребителя от невярна информация, свързана с качеството на определен продукт и (2) защита на производителя от действия, представляващи недобросъвестна конкуренция. Особено значение изобщо за признаване на ГО като отделен обект на индустриалната собственост е френската система за териториална значимост на означенията (*appellations d'origine contrôlées*), според която конкретната местност на производство или създаване на продукта е ключов фактор за последния. По този начин продуктът се свързва с принадлежността към географският регион и показва, че същият притежава определени качества „произхождащи от територията”. Така концепцията за „територията” се изгражда върху връзката между свойствата на региона и качеството на продукта - местните производители имат право на изключително ползване на името на продукта, тъй като никой извън съответния географски регион не може да произведе продукт със същите качества⁴¹.

Традиционно, терминът ГО се използва за определяне на имена, които идентифицират произведенията на селското стопанство или техните субпродукти като произведения в съответни географски райони, където тези продукти растат, живеят и пр., или са били произведени, така че тези продукти се сдобиват с определено качество и/или репутация. Връзката между продукта и географския район и репутацията/ качеството на продукта, винаги е била съществен елемент и фундаментална основа на законодателната защита на ГО⁴². Дефиницията на ГО намираме в чл. 51 от ЗМГО. Понятието включва два отделни обекта. Първият е наименование за произход, определението за което се съдържа в чл. 51, ал.2 от ЗМГО - това е наименованието на страна, район или определена местност в тази страна, служещо за означаване на стока, която произхожда от там и чието качество или свойства се дължат предимно или изключително на географската среда, включваща природни и човешки фактори. Вторият обект - географско указание, е определен в ал.3 - наименованието на страна, район или определена местност в тази страна, служещо за означаване на стока, която произхожда от там и притежава качество, известност или друга характеристика, които могат да се отдадат на този географски произход⁴³.

Няма как да не се подчертае, че продукт, който се ползва със защитата на ГО, носи множество облаги за правоимащите. Най-често той е по-скъп, търси се повече и т.н. Следва да се отбележи още, че процедурата за регистриране на ГО е сложна и бавна, изисква много ресурси – икономически, човешки, технически. Точно тук общината може

⁴¹ По- подробно при Hughes, Justin, Champagne, Feta, and Bourbon: The Spirited Debate About Geographical Indications, Hastings Law Journal, Vol. 58, p. 299, 2006, Cardozo Legal Studies Research Paper No. 168

⁴² Вж. повече при Calboli, Irene, EXPANDING THE PROTECTION OF GEOGRAPHICAL INDICATIONS OF ORIGIN UNDER TRIPS: OLD DEBATE OR NEW OPPORTUNITY?, Marquette Intellectual Property Law Review, Vol. 10, p. 181, 2006, също и Raustiala, Kal & Munzer, Stephen R., THE GLOBAL STRUGGLE OVER GEOGRAPHIC INDICATIONS, European Journal of International Law, Vol. 18, Issue 2, pp. 337-365, 2007

⁴³ Повече за ГО и неговата правна защита вж. при Дацов, Пл., Петров, П., Престъпления против интелектуалната собственост, С, 2012 год., с.с.490- 494, 503- 506 и 554- 561

да заеме полагащото ѝ се място. Така тя има възможност да извърши първо проучване за типични за региона продукти, които са уникални и свързани с мястото, където се произвеждат⁴⁴. Възможностите на географското означение, по смисъла на чл.51, ал.1 от ЗМГО не са за подценяване. Както е известно, производството на шампанско в областта на гр. Шампан, Франция, шунката „Прошутто” в Италия и т.н. прави световно известни иначе незабележими населени места. Пренесено в България, в частност - в източна Тракия, възможностите също са неограничени. Признаването на един продукт като защитен обект на ИС има сериозно значение, което надвишава рамките на региона, от където произхожда. При правилно проведена политика, инвестиране на достатъчно ресурси, съответната защитена като ГО стока е възможно да бъде регистрирана на общностно ниво, което дава всички привилегии и е начална стъпка за конкурентността ѝ на европейския и световния пазар⁴⁵.

В полето на ГО по смисъла на чл. 51, ал.3 от ЗМГО попадат произведения на селското стопанство, които най-просто казано са такива, защото растат именно в региона на Източна Тракия. Тези възможности не са убягнали на търговските практики по зеленчуковите и плодови тържища в страната. Достатъчно е да припомним наложилите се във всекидневния живот изрази „смилянски фасул”⁴⁶, „сливенска праскова”, „добруджанска кайсия” - зеленчуци и плодове, именувани по този начин именно с цел да бъдат продадени по- бързо и по- скъпо. Крачката до защитата им като ГО е малка. Регионът е известен производител на зеленчуци и плодове, станали нарицателно като качество именно заради това, че се отглеждат тук и притежават специфични качества. Тук може да се посочат „дини от Любимец”, „сусам от Ивайловград”, „първомайски домати” и пр.

Реализирането на ГО като средство за увеличаване в благосъстоянието на общините в региона е сложно, но не и лишено от рационалност мероприятие. Със средствата на масовото информирание и издирване на местни производители, общината може да осъществи в пълен размер всички механизми, които принципът на децентрализацията ѝ предоставя - от фискални данъчни техники, през облекчаване със собственост / ползване на недвижими имоти, до съвместно публично-частно партньорство. Мислим е вариантът самата община да се превърне и в правоимащ, което може би не е най-добрата идея, с оглед навлизане в полето на вероятната нелоялна конкуренция. Развивайки тези продукти - предмет на интелектуалната собственост, е напълно възможно да се стимулират различни други източници за увеличаване известността на региона, а от тук да се стигне до повишаване на икономическия му статус. Не е неизвестно за световната практика съчетаването на културния и селския туризъм с т.нар. „кулинарен туризъм” или „гурме туризъм”, включващ посещаване на конкретни селскостопански производства, запознаване с кулинарни практики и дори участие в кулинарни курсове, свързани с продукти с ГО⁴⁷. Както се посочи, част от общините в региона имат визия за една дългосрочна програма в приоритетите за развитие, а като елемент от нея са включени и развитие на туризма. При една добре планирана програма, като елемент от нея, няма да е лишено от смисъл да бъде представен на клиента – турист процеса на изготвяне на продукта, защитен като ГО, ведно с различни рецепти (съответно начини на приготвяне)

⁴⁴ Пример е сиренето „катък”, произвеждано по специална технология от овче мляко в региона на Ивайловград и Хасково, прочее време за губене няма, конкурентен продукт съществува в северна България- „коркмач” със сходни характеристики, б.а.

⁴⁵ Примерът за България е налице. „Горно оряховски суджук” е защитен продукт по този начин в ЕС, достъпно на <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:077:0010:0014:BG:PDF>

⁴⁶ Този продукт е регистриран в ПВ по смисъла на чл. 51, ал.3 от ЗМГО като географско означение.

⁴⁷ Вж. например опита на малка семейна фирма в централна Италия, специализирана в гурме туризма, предлагаща обучение в готварски курсове с рецепти и хранителни навици от областта La Marche, достъпно на <http://latavolamarche.blogspot.com> и на <http://www.latavolamarche.com>.

на ястия с него и пр. Практиката е широко разпространена в световен мащаб, а в България също е използвана⁴⁸. Известни са и местни традиционни празници, свързани с определен продукт, например „Празник на динята” в гр. Любимец, които допълнително повишават рейтинга на съответния регион. Дейно участие със свои административни ресурси и капацитет следва да вземе общината при регистриране на продуктите като ГО. С добри практики и съдействие може да се даде възможност на традиционните производители да съчетаят технологиите си с изискванията на съответните държавни контролни органи, които ще извършват различни проверки във връзка със съответствието на конкретното производство със санитарни, хигиенни и други изисквания.

Особено внимание може и трябва да се обърне на винарството. Виното, освен възможността да бъде защитено като ГО, има специфични и уникални инструменти, които са съпоставими с тези по ЗМГО - вино със защитено наименование за произход (ЗНП) и вино със защитено географско указание (ЗГУ)⁴⁹. Значението на винарството за българската икономика и вече международното признание на българските вина е факт. Вън е от съмнение, че „марковите” вина, изходящи от територията на Асеновград, Хасково, Ивайловград, Харманли и Любимец, струват скъпо и се търсят на пазара. Макар и често те да са собственост на фирми от частния сектор със значителен ресурс, тук общините в Източна Тракия имат не малко поле за участие и ползване облагите на своята територия. Така са възможни различни и добре обмислени схеми на публично- частно партньорство, от типа на предоставяне на земя, работна сила (когато е необходимо), различни данъчни преференции.

Макар и значително по-сложно като процес, и с по-малко възможно участие на общините е един известен, напоследък сериозно експлоатиран продукт, който също попада в полето на ГО - минералната/изворна вода за пиене (пусната на търговския пазар в това си качество). Както в цялата ни страна, така и тук има множество минерални извори, някои – добре проучени (Старозагорски бани, Хасковски бани и др.), някои – изобщо непознати (например малко се знае за наличните минерални извори в близост до гр. Симеоновград⁵⁰). Въпреки това, не е за подценяване използването на природния ресурс освен за различни медицински цели, така и като стока, ползваща се със закрила на ЗМГО като ГО (пробив на тази плоскост е минералната вода „Бачково”).

Прочее, експлоатирането на географски и исторически фактори, с които регионът на Източна Тракия се гордее, е най-видимият, реален фронт за разгръщане на местни политики.

5.5. Други обекти на ИС

Както се посочи по-горе, регионът разполага традиционно с поминък, свързан с растениевъдството и животновъдството, както и с научен ресурс за създаване на нови

⁴⁸ Множество винарни приемат посетители на място, идеята е същата- вж. на <http://www.mezek.eu>; <http://zagreus.org> и др.

⁴⁹ Чл.37 от Закон за виното и спиртните напитки: Вино със ЗНП е вино, което е произведено в определен географски район, микрорайон или местност, чието наименование се използва за означаването му, и неговите качество и характеристики се дължат основно или изключително на специфичната географска среда с присъщите ѝ природни и човешки фактори. Гроздето, от което е произведено, произхожда изключително от този географски район, микрорайон или местност и е получено от винени сортове лози от вида *Vitis vinifera*; чл. 38- Вино със ЗГУ е вино, което е произведено в район или определена местност, чието наименование се използва за означаването му, и което притежава специфично качество, известност или други характеристики, които могат да се припишат на географския му произход. Най-малко 85 на сто от гроздето, използвано за неговото производство, произхожда изключително от този географски район и е получено от винени сортове лози от вида *Vitis vinifera* или кръстоска на *Vitis vinifera* с други видове от рода *Vitis*.

⁵⁰ Достъпно като информация на <http://www.publics.bg/bg/news/3231/>

сортове растения. Става отново въпрос за обекти на ИС (нови сортове растения и породи животни). В тази сфера публичното партньорство в различни форми е едно от добрите решения. Може да се направят опити да се подпомогнат учебните заведения с работна ръка, както и с временно предоставяне на площи за обработка, което ще е в полза за централната и местна власт.

Важно е да се посочи най-накрая и един от особените обекти на ИС - неразкритата информация, в полето на нейната защита от страна на общините. Тук следва да се отбележи, че обекта „неразкрита информация” е обект на защита от конкурентното право, а в международен аспект се приема за обект на ИС⁵¹. В европейски общностен план липсва нормативна регулация на този обект на интелектуална собственост, макар че необходимостта му е поставена остро към момента и се очаква правното статукво да бъде в скоро време променено⁵².

За да е налице защита на дадена търговска информация, следва да бъдат налице най-малко следните елементи: полезност на информацията; конфиденциалност на информацията, т.е. маниера, по който притежателят я третира в своята собствена организация - да бъде приемана като търговска тайна и то обективно; липса на публичност на тази информация, т.е. тя да не бъде достъпна на обществото извън притежателя ѝ. Понататък, за да е нарушено правото на защита, ще следва да се обърне внимание между връзката на задължението на работника/служителя, докато е на служба/работа да действа с добра воля по отношение на тази информация („задължение за вярност” - *duty of fidelity*); задължението на същия работник/служител и след напускане на работа да не я използва; *Prima facie* правото на всяко лице да използва и експлоатира всички знания и умения, които е придобило, за да може да удовлетворява нуждите на своя живот, включително и тези, придобити по време на предходната си дейност. Информацията следва да бъде използвана, т.е. да има търговска стойност за притежателя ѝ⁵³. Българският законодател е предприел автономно мерки в тази посока. Така в синхрон със Споразумение за ТРИПС, неразгласената информация е дефинирана като „производствена или търговска тайна”, която е защитена при условията на Закон за защита на конкуренцията, като данни, които при определени условия не могат да бъдат използвани.

В контекста на разглежданата тема, общините би следвало да обърнат особено внимание на информация, която е достъпна за техните служители, но представлява по същество неразкрита информация - обект на ИС. Решението е чисто административно - предприемане на мерки за определяне коя информация е „производствена и търговска тайна”, надлежно уведомяване на служителите за това и предприемане на мерки за гарантиране на неизползването ѝ. Нарушение като разкриване на такава информация от недобросъвестен служител по време на службата му или след уволнението от Общината, може сериозно да увреди Общината. Така следва в съвсем краткосрочен план такива мерки да бъдат предприети.

⁵¹ Вж. чл. 39 от Споразумение относно свързаните с търговията аспекти на правата на интелектуалната собственост (ТРИПС)

⁵² Вж. Предложение за ДИРЕКТИВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА относно закрилата на неразкрити ноу-хау и търговска информация (търговски тайни) срещу тяхното незаконно придобиване, използване и разкриване /* COM/2013/0813 final - 2013/0402 (COD)/ 52013PC0813, достъпно на <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0813:FIN:BG:HTML>

⁵³ Така LTC Harms, *The enforcement of intellectual property rights: a case book*, WIPO, second edition, 2008, с. 344- 345

6. Заключение

Когато говорим за ИС, говорим за пари. Често пъти говорим за много пари. Законът дава възможност на общините да притежават имущество и да се разпореждат с него, да се самоуправляват, да ползват държавен бюджет и да имат собствен, да регулират сами обществените отношения на административната си територия. Източна Тракия предоставя уникални възможности, силно изразени или единствено срещани в цялата страна, за да може да се развива търговията. Един от механизмите за защита на иновациите и даване възможност за експанзия в правилна посока на конкуренцията, е правото на ИС. Всеки отделен обект на ИС има своето местно значение, а Общината може да използва своите управленски механизми, за да се облагодетелства от него. Прави впечатление, че подходът към отделните обекти често пъти е различен. Така например по отношение на АП, Общината може да бъде дори и носител на права, докато например при ТМ дейността на администрацията е по-скоро в сферата на предпазване правата на правоимащите. Няма нито една видима причина Общините като „власт близо до народа“ да не използват фактическите и правни състояния, за да може да облагодетелства своите местни гласоподаватели. Използването на зададени и съществуващи ресурси е една опция, която не се употребява в момента, а от това Общината, регионът и в крайна сметка държавата губят.

Да се надяваме че това състояние е временно, а Общината ще използва съществуващите механизми или ще изработи нови, така ще създаде политики в тази област, чрез които ще осребри зададените ресурси в полза на управляваните от тях граждани.

ИЗТОЧНИЦИ:

Bracci, E., Managerialism, Accounting and Accountability in the Italian Local Governments: An Empirical Analysis, University of Ferrara, 2008, Social Sciences Research Network, достъпно на http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1184621.

Blakeney, M., International Proposals for the Criminal Enforcement of Intellectual Property Rights: International Concern with Counterfeiting and Piracy, *Intellectual Property Quarterly*, No. 1, 2009.

Calboli, I., Expanding the protection of geographical indications of origin under trips: old debate or new opportunity?, *Marquette Intellectual Property Law Review*, Vol. 10, p. 181, 2006.

Fhima, I. S., How Does 'Essential Function' Doctrine Drive European Trade Mark Law?, *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, Vol. 36, No. 4, p. 401, 2005.

Gordon, Wendy J., Intellectual property, глава 28, публикувано в *The Oxford Handbook of Legal Studies*, Peter Cane and Mark Tushnet, eds., Oxford University Press, pp. 617-646, October 2003 год., с.618-619.

Harms, LTC, The enforcement of intellectual property rights, WIPO, 2-nd ed., 2008.

Huang, K. C. & M. B. H. Weiss, To Be or Not to Be: A Comparative Study of City-Wide Municipal WiFi in the US, достъпно на http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2113383.

Hughes, J., Champagne, Feta, and Bourbon: The Spirited Debate About Geographical Indications, *Hastings Law Journal*, Vol. 58, p. 299, 2006, Cardozo Legal Studies Research Paper No. 168.

Inman, R.P. & D.L. Rubinfeld, Perspectives on public choice, ch.4 The political economy of federalism, A handbook, Cambridge University press, 1997, достъпно на <http://orientation.uchicagolawandecon.org/readings/Inman.pdf>.

Kennedy, A., Становище по дело „U.S. Term Limits, Inc. v. Thornton, 514 U.S. 779, 838 (1995)“, достъпно на <http://www.law.cornell.edu/supct/html/93-1456.ZC.html>

La Tavola Marche, блог за органично фермерство, кулинарен туризъм и кулинарни класове в областта La Marche в централна Италия, достъпно на <http://latavolamarche.blogspot.com>

Leahy, J. K. & B. D. Galle, Laboratories of Democracy? Policy Innovation in Decentralized Governments, *Emory Law Journal*, Vol. 58, p. 1333, 2009, с.1397- 1398.

Matei, A. I., Empirical Approaches About the Input-Output Model for the Local Economic Development: Case Study in Braila Municipality, *International Journal of Public Administration in Central and Eastern Europe*, No. 1, 2007, с.1-2.

Matei, A. I. & L. Matei, Partnership and local governance in Romania, EGPA Conference, 2008, Rotterdam, International Journal of Public Administration in Central and Eastern Europe, No. 1, pp. 52-76, 2009, достъпно на <http://ssrn.com/abstract=1372049>.

McKenna, Mark P., The normative foundations of trademark law, Notre dame law review, vol. 82, стр. 1884 - 1887.

Michaels, A., A practical guide to trademark law, 2002, London, т.1.3- 1.5.

Null, E., Municipal Broadband: History's Guide, I/S: A Journal of Law and Policy, Vol. 9, p. 21, 2013 , с.22-23.

Raustiala, K. & S. R. Munzer, The global struggle over geographic indications, European Journal of International Law, Vol. 18, Issue 2, pp. 337-365, 2007.

Rosenbloom, J. D., Government Entrepreneurs: Incentivizing Sustainable Businesses as Part of Local Economic Development Strategies, Drake University Law School Research Paper No. 11-22 , 2011 год., с. 22, достъпно на http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1734869.

Rose-Ackerman, S., Risk Taking and Reelection: Does Federalism Promote Innovation?, The Journal of Legal Studies , Vol. 9, No. 3, Jun., 1980, с.593-605, достъпно на <http://www.jstor.org/discover/10.2307/724006?uid=3737608&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21103655594017>.

Tiebout, Ch. M., A Pure Theory of Local Expenditures, The Journal of Political Economy, Vol. 64, No. 5, (Oct., 1956), pp. 416-424, достъпно на http://www.unc.edu/~fbaum/teaching/PLSC541_Fall08/tiebout_1956.pdf.

Tommasi, M. & F. Weinschelbaum, Centralization vs. Decentralization: A Principal-Agent Analysis, Journal of Public Economic Theory, Vol. 9, Issue 2, pp. 369-389, April 2007, с.370, 372, достъпно на <http://www.yale.edu/leitner/resources/docs/2003-02.pdf>.

Дацов, Пл. и П. Петров, Престъпления против интелектуалната собственост, София, Сиела, 2012г.

Петров, П., За отговорността на интернет посредниците при нарушения на авторски права и права на търговска марка, Собственост и право, кн.4/2012, с.74- 85.

Саракинов Г., Авторско право и сродните му права в Република България, Сиби, 2007г.

Европейска Харта за местното самоуправление, приета през 1985г., достъпно на http://www.kubrat.bg/bg/localgov/eu_charter.pdf

Закон за авторското право и сродните му права (ЗАПСП). Обн. ДВ, бр. 56 от 29.06.1993г., достъпно на <http://lex.bg/laws/ldoc/2133094401>.

Закон за марките и географските означения (ЗМГО). Обн. ДВ, бр. 81 от 14.09.1999 г., в сила от 15.12.1999г., достъпно на <http://lex.bg/laws/ldoc/2134680576>.

Димитровградски пазар, достъпно на <http://nazar.dimitrovgrad.bg/area.php>.

Конституция на Република България (КРБ), приета през 1991г., достъпно на <http://www.parliament.bg/bg/const>.

Международен панаир на народните знания „Етър“, страница за Узунджовския панаир, достъпно на http://www.etar-fair.org/uzun_fair_bg.htm.

Община Харманли, „Приоритети, цели, и проекти”, достъпно на <http://www.harmanli.bg/goals-and-projects>.